

og derefter præst i Ballum fra 1874 til 1888, hvor han trak sig tilbage. Han døde i 1898.

Rise Hansens bog rummer en meget detaljeret og informativ skildring af Grønnings liv. Bogen giver et interessant billede af forholdene i den danske missionsverden i midten og anden halvdel af det 19. århundrede, især måske af forbindelserne mellem på den ene side danske og på den anden side tyske og amerikanske missionskredse. Forfatteren giver også et fint indblik i danske og tyske missionærers uddannelse i denne periode. Ligeledes giver Rise Hansen korte indtryk af missionærernes arbejde og forhold i Indien, hvad jeg dog personligt gerne havde hørt meget mere om. Alt i alt har Rise Hansen leveret et grundigt og interessant bidrag til studiet af dansk-tysk missionsvirksomhed i det 19. århundrede.

Niels Kastfelt

HENNING SØBY ANDERSEN: En lus mellem to negle. Dansk-norsk neutralitetspolitik 1801-1807. Odense Studies in History and Social Sciences vol. 140. Odense Universitetsforlag 1991. 162 sider. 1 kort. 178,00 kr.

Danmark-Norges udenrigspolitiske historie mellem Slaget på Reden 1801 og Københavns Bombardement 1807 er kun dårligt behandlet. Hovedværket er stadig Edward Holms Danmark-Norges Udenrigske Historie under Den Franske Revolution og Napolcons Krige 1791 - 1807, bd. II fra 1875.

Foreliggende værk er en omarbejdning af en prisopgave fra Aarhus 1987, men skrevet på et kernesundt dansk fjernt fra specialestilens excesser. Der er inddraget kilder, Holm ikke brugte, primært brevvekslingen mellem brødrene Bernstorff og depecher til og fra franske, engelske, russiske og preussiske diplomater i København.

Med det ny kildemateriale kan forfatteren føje en del detaljer til Holms fremstilling og modificere nogle af hans vurderinger. Vigtigst er nok, at forfatteren i diskussionen af det engelske overfald 1807 peger på den engelske regerings stigende irritation over og mistro til den danske eftergivenhed over for Frankrig, som stod i stærk kontrast til de heftige protester mod bl.a. den engelske Order in Council 7/1 1807. Her mener forfatteren, at det viste sig at være et problem, at Chr. Bernstorff overlod behandlingen af engelske opbringelser til Joachim Bernstorff, der som direktør for udenrigsministeriet reagerede voldsomere end broderen. Resultatet var, at den engelske regering fra at have tvivlet på Danmark-Norges forsvarsevne mod Frankrig nu også begyndte at tvivle på den danske regerings forsvarsvilje.

Forfatteren skriver med beundringsværdig ligefremhed, at trods det ny kildemateriale og forskning på området, kan der nok korrigeres detaljer, men ikke ændres på Holms konklusioner vedrørende den danske regerings politik op mod 1807. Den var sagesløs i den ulykkelige udvikling, som grundlæggende var en følge af storpolitiske begivenheder uden for dens kontrol. Efter aftalen mellem Napoleon og Alexander I i Tilsit den 7. juli 1807 var der som i 1801 kun to muligheder for Danmark-Norge: Krig med Frankrig med besættelse af Jylland og

måske tab af Norge til følge eller krig med England med følgende angreb på København, udlevering af flåden og ødelæggelse af dansk-norsk skibsfart.

Når det ikke er muligt at rokke ved Holm, kan det selvfølgelig skyldes, at han havde ret! Alligevel virker foreliggende behandling for tynd. Fremstillingsmæssigt er det hindrende for forståelsen, at udenrigspolitikken ikke behandles i den samtidighed, den foregik, men derimod opdelt tematisk med hver stormagts forhold til Danmark-Norge behandlet for sig i udvalgte perioder. Dette har måske indvirket uheldigt på analysen af Danmark-Norges stilling i den europæiske storpolitik og den politiske ledelses informationsniveau. Især er forholdet til Rusland for summarisk behandlet. Det var trods alt garanten for Danmarks sikkerhed og besiddelse af Norge. Desuden burde det militære aspekt inddrages i en behandling af denne periode. Hvilken rolle spillede den danske militære styrke i marginalsituationer, hvor stormagternes styrker var spændt til bristepunktet, og hvilke planer forelå der i tilfælde af angreb fra Frankrig eller England. Et af problemerne omkring vurderingen af de kritiske uger i sommeren 1807 er jo på den ene side den danske regerings passivitet og manglende evne til at forudse begivenhederne, på den anden side hvad der var sket, hvis hæren tidligt var blevet koncentreret på Sjælland. Indtil en sådan behandling foreligger, er Søby Andersens bog dog en udmærket og sympatisk beskrivelse af en kritisk tid i dansk historie.

Dan H. Andersen

ERIK MORTENSEN: *Kunstkritikkens og Kunstopfattelsens Historie i Danmark* bd. I-II. Kbh. 1990. Ialt 461 sider. Illustreret. 487 kr.

I sin introduktion meddeler EM, hvad det store to-bindsværk skal handle om, nemlig de kritikere, der ikke bare lod tiden vise, hvad der er god eller dårlig kunst, men som »påtog sig opgaven at skelne mellem »skidt og kanel«, og hvor og med hvilke ord, de gjorde det« (bd. 1, s. 9). EM anfører videre, at det er umuligt at forstå et værk som kunst, uden at placere det i tid, hvilket for en historiker forekommer som en banalitet, men måske ikke er det for de strengt formalistiske retninger af den kunsthistoriske forskning. Endelig anfører EM, at nøglebegrebet i hans undersøgelse er *bestemt*. »Årsagen til at noget er kunst, er at det har nogen altså bestemt!« (bd. 1, s. 10).

Desværre vover EM ikke entydigt at fastholde dette nøglebegreb for en kunstdefinition, idet han – for alligevel ikke at fjerne sig helt fra den kunstelskende verden? – side 18 anfører, at selvom noget i perioder kan anses som den højeste kunst for siden at droppe helt ud, så »findes der værker, der bliver ved med at udfordre og fylde os med den undren, der giver os lyst til at vide mere«. Er det mon EMs egen definition på »evig kunst«, at den for det første findes og for det andet kun findes i de værker, der udfordrer og fylder os med undren?

Hvis der findes sådanne evighedsværdier i visse menneskeskabte fremstillinger, er hans bog faktisk overflødig, for så er der ingen ræson i at skille skidt fra kanel – de er jo skilt pr. definition. Denne manglende holden fast ved nøglebegrebet *bestemt* er formodentlig årsagen til en del uklarhed i det lærde værk.